Kampen om pladsen

Esben Munk Sørensen

Aalborg Universitet

Præsentation af foredraget

Kampen om pladsen

- Flere og flere gør krav på arealerne i det danske landskab. Ifølge en nyudgivet rapport fra Teknologirådet – går kabalen ikke op, og prioriteringer er derfor nødvendige. Men hvad er mere præcist udfordringerne, og hvem skal bestemme, hvordan det danske landskab skal se ud om 50 år? Teknologirådet og Aalborg Universitet har med støtte fra VELUX fonden i 2014 – 2017 samarbejdet om projektet ”Prioritering af fremtidens arealanvendelse i Danmark”. Hør om rapportens konklusioner ved Esben Munk Sørensen, professor og landinspektør, PhD, lektor ved Institut for Planlægning AAU

Øvrige programpunkter.

- **Kampen om pladsen**
- **Lad os samtænke**
- **Landbruget redder dansk turisme**
- **Fødevareproduktion i Tøndermarsken**
- **Når byboerne skal i skoven**
- **Gorillapark – hvordan man kombinerer en klatrepark med moderne landbrugsdrift**
- **Natur, turisme og oplevelser som forretningsområde**
- https://www.realdaniadebat.dk/landbrugsforum/Pages/Debatm%C3%B8de-i-Landbrugsforum-04-10-2017.aspx

Eventuelt starte utraditionelt med et ultrakort videoklip

- https://youtu.be/TVamzWnlz6Y

Prioritering af arealanvendelse i Danmark

Esben Munk Sørensen

Aalborg Universitet

Projektets hjemmeside

DANISH BOARD OF TECHNOLOGY FOUNDATION

FÆLLES OM SAMFUNDETS UDVIKLING

YDELSER | ARTIKLER | PROJEKTER | CASES | PUBLIKATIONER | NYHEDSBREVE | KONTAKT

Prioritering af Danmarks Areal i Fremtiden

oktober 1, 2014

I Danmark har vi behov for at prioritere den fremtidige anvendelse af landets areal. Byerne vokser ud i landskabet, der skal være plads til flere veje og jernbaner samtidig med, at landbrug og natur skal have plads. Der er besluttet store udvidelser af skovområder og mere vild natur og det stigende hav gør det danske areal mindre. I et tæt befolket land som det danske, er der lagt op til omfattende konflikter mellem mange modsætningsfyldte interesser.

Teknologirådet har igangsat et storstilet 2-årigt projekt om Danmarks fremtidige arealanvendelse. Projektet er støttet af **VELUX Fonden** og har til opgave at skabe grundlag for en bred offentlig debat om Danmarks areal i fremtiden. Opgaven er at frembringe synergier og foretage nødvendige prioriteringer for at undgå konflikter i tide. Projektet vil både udarbejde anbefalinger til den nuværende

Kontakter

Søren Gram

http://www.tekno.dk/projects/prioritering-af-danmarks-areal-i-fremtiden/

Baggrund og formål

På baggrund af, at de mange forskellige ønsker til brugen af det danske landareal ikke alle kan opfyldes, har projektet til formål:

- At skabe en bred offentlig debat om brugen og prioriteringen af de danske landarealer
- At invitere beslutningstagere til at gennemtænke prioriteringer ved anvendelsen det danske areal
- At komme med anbefalinger omkring prioritering, styring og regulering af arealanvendelsen

PROJEKTETS FORLØB

Januar 2015
WORKSHOP
Eksperter og interessenter

April 2015
WORKSHOP
Kommunal- og regionspolitikere

Oktober 2014-august 2015
BAGGRUNDSANALYSE
Historiske og aktuelle analyser
Løsningsmodeller
Fremtidsscenarier

Maj 2015
FREMTIDSPANEL
Første møde med Folketingets politikere

Maj 2015
NYHEDSBREV
Er Danmark blevet for lille?

September 2015
WORKSHOP
Eksperter og interessenter
Temaer til borgertopmødet

Januar 2016
INFORMATIONS-HÆFTE

Juni 2015
DEBATMØDE
Folkemødet på Bornholm

Oktober 2015
FREMTIDSPANEL
Forslag til temaer på borgertopmødet

Januar 2016
BORGERTOPMØDE
250 repræsentativt udvalgte borgere diskuterer indbyrdes, udvikler ideer og tager stilling til 36 spørgsmål

Februar 2016
NYHEDSBREV
Om borgertopmødet

Maj 2016
DEBATMØDE
Naturmødet i Hirtshals

April 2016
FOLKETINGSHØRING
Miljø- og Fødevareudvalget
Multifunktionalitet i det danske landskab

Maj 2016
FREMTIDSPANEL
Seminar i Folketinget for politikere og eksperter

Maj 2016
NYHEDSBREV
Kan vi få plads til det hele?

Oktober 2016
FOLKETINGSHØRING
Miljø- og Fødevareudvalget
Hvilke planlægningsredskaber skal i spil?

Juni 2016
DEBATMØDE
Folkemødet på Bornholm

November 2016
FREMTIDSPANEL
Seminar i Folketinget for politikere og eksperter

November 2016
NYHEDSBREV
Stærkere værktøjer til kommunerne

Januar 2017
WORKSHOP
Eksperter og interessenter
Diskussion af udkast til afsluttende rapport

April 2017
AFSLUTTENDE RAPPORT

Maj 2017
KONFERENCE I FOLKETINGET
Diskussion af anbefalingerne

Maj 2017
NYHEDSBREV
Om konferencen

pporten

KAMPEN OM m2
PRIORITERING AF FREMTIDENS AREALANVENDELSE I DANMARK
FINN ARLER, MICHAEL SØGAARD JØRGENSEN, DANIEL GALLAND, ESBEN MUNK SØRENSEN
INSTITUT FOR PLANLÆGNING, AALBORG UNIVERSITET
VELUX FONDEN
TEKNOLOGI RÅDET

Rapportens disposition

Indledning

1. Planlægningen af Danmarks areal – historie og værdier
2. De vigtigste former for arealanvendelse og drivkræfterne bag
3. Konflikter, kombinationer og synergier
4. Reguleringsmuligheder på forskellige niveauer
5. Scenarier for prioritering af arealanvendelsen

Globale trends

- **Befolkningsudvikling** fra 7,5 til 9,5 mia i 2050 (til 11 mia i 2100)
- **Øget velstand**: middelklassen vokser fra 2 til 5 mia, specielt i Asien
- **Øget pres** på landareal, ressourcer og biodiversitet
- **Klimaforandringer** og udfasning af fossile brændsler
- **Globalisering** – udveksling af varer og mennesker
- **Teknologisk udvikling** (energi, landbrug, transport mm.)

Langsigtede tendenser i Danmark	Arealmæssige påvirkninger
Befolkningsudvikling, øget velstand – og efterspørgsel på animalske produkter	Øget behov for dyrkbart areal
Omlægning af **energiforbrug** bort fra fossile brændsler inden 2050	Biomasse, vindmøller, solceller
Ønske om **skovrejsning** (grundvand, biodiversitet, rekreation, produktion, biomasse, landbrugsstøtte)	Fordobling af skovarealet (i forhold til 1990)
Beskyttelse af **biodiversitet**, vildhed, landskabskvalitet, kulturmiljøer	Øget areal til beskyttelsesformål
Klimaforandring, jordsænkning, ændret vandløbspraksis	Mere vand i landskabet
Øget velstand, fritid og **turisme**	Flere sommerhus- og fritidsområder
Øget velstand og **mobilitet**	Udvidelse af transportanlæg
Tilflytning til **byerne**, øget areal pr. individ	Byerne udvides

Arealanvendelser

Anvendelseform	I dag	Muligt 2050
Landbrug/fødevareproduktion	61 %	70 %
Energiproduktion	1 %	10 %
Skov	15 %	20-25 %
Biodiversitet, landskab, kulturmiljø	10 %	25-30 %
Fritidslandskaber	1 %	1,5 %
Infrastruktur og mobilitet	2 %	3 %
Byer	8 %	10 %
Vandområder og klimatilpasning	2 %	3 %
I alt	**100 %**	**140+ %**

Anvendelsesform	I dag	Muligt 2050
Landbrug (fødevareproduktion)	61 %	Måske større
Energiproduktion på landbrugsjord	1 %	10 %
Skov	15 %	20-25 %
Biodiversitet, landskab, beskyttede kulturmiljøer, vådområder	12 %	25-30 %
Sommerhus- og fritidsområder	1 %	1,5 %
Transport mm udenfor byer	2 %	3 %
Bymæssig bebyggelse	8 %	10 %
I alt	**100 %**	**130+ %**

Landbrug/fødevarer

Dækker ca. **61 %**, hvoraf 80 % bruges til foderproduktion

- Kan **øges** p.gr.a. stigende efterspørgsel på animalske fødevarer, hjemtagning af foderproduktion i udlandet, omlægning til økologisk produktion
- Kan **indskrænkes** p.gr.a. effektivisering, øgede eksterne miljøkrav, konkurrence

Energiproduktion

Energiaftale 2012: Energiforsyningen i 2050 skal 100 pct. baseres på VE

- Vindmøller (og solceller) ca. 50 %
- Biomasse ca. 40 % – fordrer at op til 10 % af landets areal primært anvendes til energiproduktion

CEESA (Coherent Energy and Environmental System Analysis) 2011
PJ/year
1.000
900
800
700
600
500
400
300
200
100
0
2010
2020
2030
2040
2050
2020
2030
2040
2050
Reference
CEESA
Coal
Oil
Natural gas
Biomass (gasified)
Biomass (solid)
Biogas, manure
Waste incineration
Geo thermal
Solar thermal
PV
Wind power
Wave power
Unused electricity

+10 mio. tons [biomasse] plan,
AU & KU (Gylling et al. 2012)

Ud af DKs 4.292.500 ha = ca. 5% eller 9% af landbrugsarealet

Skov

Fylder i dag ca. 15 % af landet
Skal i flg officiel politik vokse til 25 %
Naturskov eller energiproduktion?

Vildnis, biodiversitet, kulturmiljø, landskab

I dag **9-10 %** beskyttede arealer (§ 3, Natura 2000)
+ beskyttede arealer a.h.t. historie, landskab mv.
Ønskes af bl.a. DN udvidet til **25-30 %**

Byer og anlæg

Dækker godt 10 % af landet. Kan tænkes at vokse til 13 % p.gr.a. øget urbanisering, afhængig af

- Befolkningsudvikling
- Fortætning
- Infrastrukturanlæg

Vand og klimaforandringer

Arealanvendelser

Anvendelseform	I dag	Muligt 2050
Landbrug/fødevareproduktion	61 %	70 %
Energiproduktion	1 %	10 %
Skov	15 %	20-25 %
Biodiversitet, landskab, kulturmiljø	10 %	25-30 %
Fritidslandskaber	1 %	1,5 %
Infrastruktur og mobilitet	2 %	3 %
Byer	8 %	10 %
Vandområder og klimatilpasning	2 %	3 %
I alt	**100 %**	**140+ %**

Anvendelsesform	I dag	Muligt 2050
Landbrug (fødevareproduktion)	61 %	Måske større
Energiproduktion på landbrugsjord	1 %	10 %
Skov	15 %	20-25 %
Biodiversitet, landskab, beskyttede kulturmiljøer, vådområder	12 %	25-30 %
Sommerhus- og fritidsområder	1 %	1,5 %
Transport mm udenfor byer	2 %	3 %
Bymæssig bebyggelse	8 %	10 %
I alt	**100 %**	**130+ %**

	A Landbrug	B Energi	C Skov	D Biodi-versitet og landskab	E Fritid	F Infra-struktur	G Byer	H Vand og klima
A Landbrug								
B Energi	Udnyttelse af restprodukter		Udnyttelse af restprodukter	Elefantgræs, pil og gran			Solfangere	Energi-vækster vand- og klima-følsomme
C Skov								
D Biodiver-sitet og landskab								
E Fritid								
F Infrastruktur								
G Byer								
H Vand og klima								

Prioritering
på forskellige niveauer

- Nationale prioriteringer:
  - Skal områderne til **biodiversitet** øges? Skal de være vilde?
  - Hvilke miljøkrav skal stilles til **landbruget**? Skal jorder udtages?
  - Skal produktion af **biomasse** ske indenfor landets grænser?
  - Skal vi have flere **motorveje**? Hvor?
  - Skal **planloven** skærpes eller gøres mere fleksibel?

- Lokale prioriteringer
  - Skal der gives tilladelse til produktion af **energipil** og **elefantgræs**?
  - Skal der udlægges **biodiversitetsarealer** langs åen?
  - Skal den nye **golfbane** have lov at etablere sig ved kysten?
  - Kan vi få lov til **nybyggeri** så tæt på søen?
  - Hvordan skal kommunen håndtere **klimaændringer**?

4 Scenarier

Produktion som primært hensyn
Int. fødevarer 54 %
Energi 3 (9) %
Skov 16 %
Natur mv. 10 %
PRODUKTIONS-SCENARIE
Int. fødevarer 40 %
Energi 3 (10) %
Skov 23 %
Natur mv. 18 %
INTEGRATIONS-SCENARIE
SEPARATIONS-SCENARIE
Multi-funktionalitet
Funktions-separering
Ekst. fødevarer 55 %
Energi 0 (9) %
Skov 19 %
Natur mv. 10 %
MILJØBESKYTTELSES-SCENARIE
Ekst. fødevarer 40 %
Energi 0 (12) %
Skov 24%
Natur mv. 18 %
Naturbeskyttelse som primært hensyn

Reguleringer på forskellige niveauer

Niveau	Virkemidler
EU og internationalt	Direktiver, konventioner, tilskud, påbud etc.
Nationalt	Retlige reguleringer, landsplaner, særlige handleplaner (vandmiljø, energi, pesticider, trafik, naturskov, biodiversitet, natur etc.), økonomisk regulering (skatter, afgifter, støtte, pant)
Regionalt og kommunalt	Region-/kommuneplan, kommunale særplaner (råstoffer, affald, drikkevand, klima), borgerinddragelse
Lokalt og ejendomsniveau	Lokalplaner, enkeltsagsbehandling, ejendomsretlig regulering, jordfordeling, frivillige aftaler

Globale forandringer

- **Befolkningsudvikling** fra 7,5 til 9,5 mia i 2050 (til 11 mia i 2100)
- **Øget velstand**: middelklassen vokser fra 2 til 5 mia i 2030, specielt i Asien
- **Globalisering** – f.eks. fra 0,5 mia turister i 2000 til 1,8 mia i 2030 (60% fra nye økonomier)
- **Tab af biodiversitet** – målet om at stoppe tabet før 2020 er blevet svært at nå
- **Klimaforandringer** – på vej mod 2° temperaturstigning
- **Omlægning** fra fossile brændsler til vind, sol og biomasse
- **Teknologisk udvikling** (energi, landbrug, transport mm.)

Nationale udfordringer

- Øget global efterspørgsel på animalske **landbrugsprodukter**, men også øget effektivisering og konkurrence
- Omlægning af **energiforbrug** bort fra fossile brændsler inden 2050
- Øgede krav om beskyttelse af **biodiversitet**, vildhed, landskabskvalitet, kulturmiljøer
- **Klimaforandring** og jordsænkning giver mere vand i landskabet
- Ønske om **skovrejsning** (grundvand, biodiversitet, rekreation, produktion, biomasse)
- Øget velstand giver øget **mobilitet**, **fritid** og **turisme**
- Tilflytning til **byerne**, øgede arealkrav pr. individ

Arealbehov

Søjlen til højre viser de forventede behov uden prioritering og samordning.

Borgernes prioritering

I hvilken retning ser du helst, at anvendelsen af Danmarks areal udvikler sig?

64 %

Hvorfor planlægge – og ikke blot overlade alle afgørelser til den enkelte jordejer?

P.gr.a. ”ikke-prissatte eksternaliteter”

Undgå konflikt om nabogener

Fælles goder og visioner

Nærhedsprincippet

- Hensyn på højere niveauer kan **overtrumfe** hensyn på lavere niveauer
- …men bør **ikke være mere detaljerede** end højst nødvendigt

Nødvendige politiske arealprioriteringer på nationalt niveau

- Skal områder reserveret til **biodiversitet** og/eller **vild natur** øges? Hvor meget? Hvor? Hvordan?
- Hvilke miljøkrav skal stilles til **landbruget** i hvilke områder? Skal marginale jorder udtages mod kompensation/erstatningsjord?
- Skal **skovarealet** fortsat vokse? Med støtte? Hvilke type skov: **energiplantager** eller **urørt skov**?
- I hvilken udstrækning skal **kysterne** beskyttes? Hvor og hvordan?
- Skal vi have flere **motorveje** eller andre **transportanlæg**? Hvor?
- Skal **byerne** og **fritidslandskaberne** have lov at brede sig?
- Skal **zoneopdelingen** mellem land og by fastholdes, eller skal den gøres mere differentieret og/eller fleksibel?

ANBEFALINGER

I et rigt land med mange ønsker er man nødt til at planlægge og styre udviklingen.

FÆLLES MÅL OG RAMMER

Staten må melde ud med en samlet national strategi og lægge rammerne fast. Strategien bør samordne mål og midler for de forskellige ministeriers regler.

Der er behov for en stærk landsplanindsats for at prioritere interesserne og udpege områder til forskellige formål. Det gælder for eksempel større områder med urørt natur, særligt værdifulde natur- og kulturlandskaber, klimasikring, placering af vindmøller og andre energianlæg, udviklingsområder og afviklingsområder.

Folketing og regering bør integrere hensynet til det knappe areal i en revision af love, regler og støtteordninger. Stærkere virkemidler skal udformes.

LOKALE HELHEDSLØSNINGER

Inden for rammerne af den nationale strategi er det i kommuneplanerne, de konkrete løsninger udformes.

De mange interesser kan bedst kombineres og forenes i planer, der indfører forskellige udviklingsmuligheder og vilkår i de enkelte lokalområder. Lokale helhedsplaner må bygge på dialog og forhandling med alle interessenter.

En sådan differentieret planlægning kræver dog, at kommunerne får stærkere virkemidler både til at indgå langtidsholdbare aftaler og regulere udviklingen i de forskellige områder.

Et tæt tværkommunalt samarbejde med statsligt medspil er nødvendigt.

EFTERSYN AF LOVENE

Der bør nedsættes en bredt sammensat areal- og plankommission med det formål at foreslå forbedrede regler til forvaltningen af det åbne land

Planloven og en lang række andre love bør underkastes et kritisk hovedeftersyn for at give kommunerne de bedst mulige redskaber til at forene de mange arealinteresser lokalt uden at tabe helheden af syne.

GRØNT DANMARKSKORT

Udpegningen af mere sammenhængende naturområder og grønne korridorer bør ske i tæt samarbejde mellem kommuner, stat og andre interessenter.

De udpegede områder bør friholdes for aktiviteter, der forringer muligheden for senere at virkeliggøre naturplanerne, og kommunerne behøver stærkere virkemidler for at realisere planerne.

Naturpleje som driftsgren bør gøres mere rentabel - med adgang for flere aktører.

JORDFORDELING OG JORDPULJER

Aftaler om jordfordeling er et velegnet redskab til at skabe bedre balance mellem forskellige formål.

Landmænd kan bytte sig til mere robuste og sammenhængende marker og afhænde områder, hvor man i fremtiden ikke ønsker landbrugsudvikling.

Arealer kan frigøres f.eks. til mere skov, naturområder eller nye aktiviteter i det åbne land.

Det anbefales at både staten og kommunerne opretter puljer af opkøbt jord, der kan fremme jordfordeling og tilbydes i bytte for arealer, som ønskes anvendt til nye formål.

STØTTEORDNINGER

De mange støtteordninger og tilskud bør justeres sådan, at de bedre kan fremme den ønskede udvikling i lokale områder. Det gælder også afgifter og erstatninger. Naturbeskyttede områder bør fritages for ejendomsskat.

ERSTATNINGSNATUR

I enkelte tilfælde kan arealer med beskyttede naturtyper erstattes med andre områder, der er større og samlet set bidrager mere til en rig og mangfoldig natur.

LANDBRUG OG MILJØ

Forbedrede kort over jordens evne til at optage og tilbageholde næringsstoffer kan bane vej for en bedre fordeling af landbrugsarealerne og samtidig frigøre mere marginal jord til naturprojekter og rekreative formål.

ENERGIPRODUKTION

Landbrugets restprodukter kan med fordel anvendes til at producere biogas. Behov for mere areal til energiproduktion kan begrænses ved energieffektivisering, brug af varmepumper, integration af solenergi i bygninger mv.

SKOVPOLITIK

Hvordan skal balancen være mellem produktion af træ, energi, naturnær skovdrift og urørt skov i fremtiden? Det er spørgsmål, der skal besvares politisk.

KLIMATILPASNING

Mulighederne for at kombinere klimatilpasning med naturgenopretning, rekreation og fritidsaktivitet bør udnyttes bedst muligt.

Folketinget skal tage stilling til erosion og oversvømmelse: Hvilke ejendomme og områder bør sikres? Hvor skal naturen gå sin gang, så kystens landskaber rykker ind i landet og de våde områder vokser?

PLANLÆGNING I DET ÅBNE LAND

Opdelingen af Danmark i byzone, sommerhusområder og landzone er utilstrækkelig. Gennem kommuneplanlægningen bør det åbne land opdeles i områder, hvor der for hvert område sættes lokale mål og retningslinjer for arealanvendelsen og landzoneadministrationen. Dermed får kommunen og dens borgere et fælles grundlag for at fremme en ønsket udvikling.

Kommunen får samtidig et forbedret grundlag, både når der investeres i naturpleje, friluftsliv og flersidig anvendelse af samme areal, og når der skal tages stilling til grundejernes ansøgninger om landzonetilladelse. Og landmænd og ejere af fast ejendom får større investeringssikkerhed.

I områder, der udpeges som primære for landbrug og skovbrug, bør der også sikres miljørigtige placeringer til moderne produktionsanlæg for at undgå nabokonflikter og unødig transport gennem landsbyer og på offentlige veje.

Kombiner klare statslige udmeldinger med kommunal fleksibilitet!

Udnyt synergier

- Energiproduktion
- Klimatilpasning
- Multifunktionel skov
- Ekstensivt landbrug

Natur og biodiversitet

- Det grønne Danmarkskort
- Erstatningsnatur
- Urørt skov
- Omlægning af marginaljord

Kommunale helhedsplaner

- Aktiv målsætning af områder
- Samarbejde på tværs af kommunegrænser
- Jordfordeling og jordpuljer
- Målrettede støtteordninger

Eftersyn af love og støtteordninger

- Plan- og arealkommission